

О.О.Макаревич
м.Житомир

РЕАКТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ-ПІДЛІТКІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ)

Наше дослідження присвячене реактивним актам, що використовуються персонажами-підлітками та демонструють їхнє відношення до співрозмовника та ситуації. Метою розвідки є аналіз частотності використання різновидів мовленнєвих актів у комунікативних реакціях.

Існує досить значне різноманіття класифікацій мовленнєвих актів, що характеризуються відсутністю єдиного критерію розмежування останніх. Найперша спроба класифікації належить Дж.Л.Остіну, який намагався організувати мовленнєві акти відповідно до іллокутивної сили дієслів, що належать до їх складу [1, с.22 – 129]. Таким чином, ним було виділено такі класи: вердіктиви, екзерсітиви, комісиви, бехабітиви, експозитиви.

Наведена вище класифікація не є досконалою. Її недолік у відсутності єдиного критерію класифікації мовленнєвих актів. Дж.Серль, намагаючись усунути зазначену ваду, створив власну класифікацію, в основі якої лежать близько 12 критеріїв, а саме: іллокутивна мета, психологічний стан і напрямок пристосування (мовленнєвий акт, що пристосовує слова до світу, та мовленнєвий акт, що пристосовує світ до слів) [1, с.151 – 169]. Класифікація включає такі акти: асертиви, директиви, комісиви, декларативи, експресиви.

Виділивши чотири типи іллокутивної мети (конкуруючий(іллокутивна мета конкурує з соціальною), компанійський (іллокутивна мета збігається з соціальною метою), колабораторний (іллокутивна мета пасивна відносно до соціальної мети), конфліктний (іллокутивна мета конфліктує з соціальною метою)) Дж.Ліч на основі цього чинника створив власну класифікацію, що практично дублює попередню класифікацію: асертиви, директиви, комісиви, експресиви, рогативи [2, с.161 – 281].

Згідно з прагматичним компонентом речення, Г.Г.Почепцов виділяє вісім типів мовленнєвих актів, а саме: констативи, промісиви, менасиви, перформативи, директиви, ін'юнктиви, реквестиви, квеситиви [2, с.161 – 281].

До таксономії В.Вундерліха відносяться: директиви, комісиви, сатисфактиви, ретрактиви, декларації, вокативи [6]. К. Бах и Р. Харніш виділяють п'ять класів мовленнєвих актів: констативи, директиви, комісиви, признання і конвенціональні акти.

Варто згадати про детальніші класифікації мовленнєвих актів. Наприклад, А. О. Романов виділяє чотирнадцять типів: комісиви, експозитиви, пермісиви, сатисфактиви, регламентативи, ін'юнктиви, реквестиви, інструктиви, сугестиви, інвінтиви, дескриптиви, аргументативи, констативи, наративи [3, с.125-164].

Існують, звичайно і більш узагальнюючі класифікації мовленнєвих актів. Так, щодо позиції мовленнєвого акту в дискурсі, розрізняють ініціативні та реактивні мовленнєві акти [2, с.161 – 281]. Таким чином, враховуючи об'єкт нашого дослідження – реактивний мовленнєвий акт і наведені вище класифікації, оперуючи методом узагальнення, побудуємо власну спрощену

класифікацію реактивних мовленнєвих актів. До них віднесемо асертиви, директиви (екзерсїтиви), комісиви, бехабїтиви (регламентативи), експозїтиви, експресиви (вокативи), промісиви, сатисфактиви, ретрактиви, пермісиви, квесетиви.

Матеріалом дослідження слугувала пілотна серія американського молодіжного серіалу «Gilmore girls». Об'єктом дослідження є реактивні акти в мовленні американських підлітків. Предметом дослідження є специфіка використання різновидів комунікативних актів.

Вибірку склали 80 реактивних комунікативних актів, що є складовими чинниками спілкування в діадах підліток-батьки, підліток-однолітки, підліток-вчителі. Оскільки серіал класифікується як сімейна драма, різкі емоційні реакції практично відсутні, обценна лексика також не вживається. Статистичний аналіз показав, що провідним типом реактивного акту є асертив, що зустрічається в 46,25 % випадках вживань. Наприклад, у ситуації спілкування між двома підлітками-однолітками, головний персонаж неоднозначно реагує на запитання подруги. Реактивний акт супроводжується іронічним виразом обличчя адресанта. Замість прямої відповіді на запитання щодо кольору лаку, героїня наголошує на наявності блискіток у ньому, тобто імплікатурою акту є висміювання смаку однокласниці:

- (1) - *Was it a good color, at least?*
- ***It had sparkles in it.***

На другому місці за частотністю вживання знаходиться квесетив – 25 % вживань, а саме:

- (2) - *I have vanilla, chocolate, strawberry, and toasted marshmallow.*
- ***Anything in there not resembling a breakfast cereal?***

У прикладі 2 квесетив також вжитий у іронічному значенні. Діалог відбувається між мамою і дочкою. Мама намагається запропонувати дочці-підлітку блиск для губ, але смаки настільки банальні, що це викликає реакцію у вигляді риторичного запитання.

Третім поширеним типом комунікативного реактивного акту виявився бехабїтив (або регламентатив за класифікацією А. О. Романова) – 10 % вживань. Приклад 3 не містить жодних невербальних чинників, оскільки відображає етикетну поведінку за столом. Мама передає дочці-підлітку чашку кави, на що отримує подяку. Наприклад:

- (3) - *Here you go.*
- ***Thanks.***

Частотність вживання інших різновидів реактивних актів є відносно незначною. Директиви вживаються у 3,75%, комісиви – 2,5%, експресиви і ретрактиви у 5 % випадках вживання кожен, промісиви і сатисфактиви – по 1,25 % відповідно.

Таким чином, провідними типами реактивних комунікативних актів у мовленні американських підлітків виявилися асертиви, квесетиви і бехабїтиви, що свідчить про їхню загальну налаштованість на співпрацю і ввічливість в спілкуванні. Невербальні чинники вказують на іронічне ставлення до предмету розмов, що є характерним для психологічного розвитку підлітків. Мінорну

вживаність виявили експресиви та ретрактиви. Випадків вживання експозитивів і пермісивів не було відмічено взагалі.

Подальша перспектива дослідження вбачається нам в аналізі інших видів реактивних висловлень у мовленні американських підлітків.

Список використаних джерел

1. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 22–129
2. Почепцов Г. Г. Предложение // Теоретическая грамматика современного английского языка : учебник / И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М. : Высш. шк., 1981. – С. 161–281
3. Романов А. А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения : пособие по теоретическим курсам / А. А. Романов. – М. : Ин-т языкознания АН СССР, Калининский СХИ, 1988. – 183 с.
4. Серль Дж. Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 151–169
5. Bach K. Linguistic communication and speech acts / K. Bach, R.M. Harnisch. – Cambridge, Mass., London : MIT Press, 1979. – 327 p.
6. Wunderlich D. Studien zur Sprechakttheorie / D. Wunderlich. – Fr./M.: Suhrkamp, 1976. – 416 S.